

kifejezetten Máté teológiájának jellegzetességét alkotják, és krisztológiai (illetve részben ekkleziológiai) elgondolásait tükrözik: segítségükkel Izrael és a „pogányok” Messiásaként akarja bemutatni Jézust, Az effajta idézetek számáról megoszlanak vélemények; a következő tízet biztosan közéjük sorolják az egzegéták: 1,22-23; 2,15; 2,17-18; 2,23; 4,14-16; 8,17; 12,17-21; 13,35; 21,4-5; 27,9-10. Máté ószövetségi idézetei közül a leghosszabbat (12,17-21) azért érdemes itt kiemelni, mert „az Úr szolgájáról” (*ebed Jahve*) szóló első izajási éneket (Iz 42,1-4) alkalmazza Jézusra, vagyis azt üzeni, hogy az Izajás által megénekelte *ebed Jahve* nem más, mint Jézus.

A Máté által Jézusra alkalmazott krisztológia címek közül leggyakrabban az „Uram!” megszólításban rejlő „*Úr*” fordul elő. Kétszer (8,2 és 20,30) úgy, hogy az adott helyen Márknál (Mk 1,40 és 10,47) nem olvasható, azaz Máté *betoldja* ezt a megszólítást, kétszer pedig (8,25 és 17,4) – és ez a súlyosabb – úgy, hogy a Márk (Mk 4,38 és 9,5) által használt „Rabbi”-megszólítást *változtatja* „Uram”-ra.

A következő két hely komoly értelmezési problémákat vet föl, de nem lehet kihagyni őket ebből a sorból, mert a súlyos „*Emberfia*”-címet alkalmazzák Jézusra, ráadásul úgy, hogy Máté az egyik esetben (16,13) Jézus szájába adja ezt a kifejezést; szerinte Jézus azt kérdezte tanítványaitól: „Mit mondanak az emberek: *Ki az Emberfia?*”, holott Márknál ez így hangzik (Mk 8,27): „Mit mondanak az emberek, *ki vagyok én?*” – A másik esetben Márknál azt mondja Jézus: „...mondom nektek, hogy minden megbocsáttatik majd az embereknek, a vétkek és a *gyalázások* is, bármennyit gyalázkodjanak is, ha azonban valaki a szent Léket gyalázza, annak nincs bocsánata soha örökké, hanem örök véték foglya” (Mk 3,28-29). Máté viszont az általános „gyalázkodásokat” Jézusra szűkíti: „Ha valaki *az Emberfia* ellen emel szót, megbocsáttatik neki, de ha valaki a szent Lélek ellen emel szót...” (12,32).

Máté egyetlen helyen vonatkoztatja Jézusra az „*Isten fia*” címet. Márknál Péter apostol így vall Jézusról: „Te vagy *a Messiás*” (Mk 8,29), Máté megtoldja ezt: „Te vagy a Messiás, *az élő Isten fia*” (16,16).

Végezetül a talán legáruklódóbb módosítás: Ahogy az imént láttuk, Péter Márk szövege szerint is „*a Messiásnak*” („Krisztusnak”) vallotta Jézust (Mk 8,29), mint azután Máté szövege szerint is (16,16), de ahogy a folytatásban kiderül: Márknál Jézus sehogyan sem foglalt állást Péter véleményével kapcsolatban!! Már csak a messiási cím (elvi) többértelműsége miatt sem válaszolhatott egyszerű igennel (még utalásszerűen sem), de azért sem, mert *a közgondolkodásbeli értelmezést* határozottan vissza kellett volna utasítania; ráadásul – noha mindenfajta hagyományos messiásvárást elutasított (ld. Mk 12,35-37) –, Istenről szóló üzenetével mégiscsak valamiféle „messiási” küldetést akart teljesíteni, azaz nagyon is konkrét

„üdvösségre” akarta vezetni népét, *igazi* politikai, társadalmi, vallási stb. szabadságra és békére (vö. Lk 4,17-21; 13,34-35; 19,42 – vagy Mt 5,41). Jézus állást-nem-foglalását tehát semmiképp sem lehet Péterrel egyetértésként értelmezni, mint ahogy a nép elképzeléseivel való egyetértéseként sem.

Megerősíti ezt, hogy Péter nyilvánvalóan igenlést várt Jézustól (ahogyan ezt Máté majd betoldja: 16,17), mint ahogy az evangélium első olvasói is, akik már Messiásnak tartották Jézust. Evangéliumának felirata (Mk 1,1) azt tanúsítja, hogy Márk is annak tartotta; ha tehát tudott volna olyan hagyományról, amely szerint Jézus egyetértett Péter felfogásával, aligha hallgatta volna el!

Tehát Jézus ténylegesen csak annyit mondott itt, hogy „senkinek se beszéljenek *őróla*” (*peri autu*): A tanítványoknak *nem* Jézus *személyét* kell igehirdetésük középpontjába állítaniuk, *hanem* Jézusnak Istenről és az ő országáról szóló *üzenetét*, és azt tetteikkel is hitelesíteniük kell (vö. Mk 6,12-13).

Mindezek ellenére Jézus személyét felmagasztaló buzgalmában Máté teljesen az ellenkezőjére fordítja Márk szövegét, és ezzel Jézus felfogását is: Márk szerint Jézus „erre keményen rájuk szólt, hogy senkinek se beszéljenek *őróla*” (Mk 8,30), Máté viszont azt írja: „Akkor keményen rászólt a tanítványokra, hogy senkinek se beszéljenek arról, hogy ő a Messiás” (16,20).

(2019. október)

KRISHNAMURTI

AZ ÉLET KÖNYVE (RÉSZLETEK)

Az állatok erőszakosak. Az emberek, akik az állatvilágból fejlődtek ki, szintén erőszakosak. Természetükhöz tartozik az erőszakosság, harag, féltékenység, irigység, hatalomvágy, pozíciószerezés, presztízs és mindenekelőtt az uralkodásra törekvés, valamint az agresszivitás. Az emberek erőszakosak - ezt bizonyítja számtalan háború is -, közben pedig kialakítottak egy ideológiát, amelyet erőszakmentességnek neveznek.

Amikor tényleges erőszakra kerül sor - például háború két ország között -, mindenki részt vesz benne, és még élvezi is. Valóban erőszakosak vagyunk - ugyanakkor ismerjük az erőszakmentesség eszményét -, így máris konfliktusba kerülünk. Mindig arra törekszünk, ne legyünk erőszakosak - ez szintén része a konfliktusnak. Fegyelmezzük magunkat, hogy szelídek legyünk - és ez megint csak a konfliktust erősíti. Tehát, amikor erőszakosak vagyunk, és az erőszakmentesség ideálját valljuk, lényegében agresszívek vagyunk. Első teendő, hogy felismerjük erőszakosságunkat, és ne próbáljunk mentesülni az erőszaktól. Az erőszakot a maga

valójában kell szemlélni, nem szükséges értelmezni, korlátozni, legyőzni, elnyomni. Úgy tekintünk, mintha először találkozoznánk vele - vagyis minden gondolat nélkül. Már elmagyaráztam, mit értünk egy fa ártatlan szemlélésén, ami az elképzelt kép nélküli nézést jelenti. Az erőszakot ugyanígy kell szemlélni. Válasszuk le róla a hozzá kapcsolódó képzeteket, feledkezzünk meg magáról a szóról és az elnevezésekhez kapcsolódó gondolatokról. Mindenféle gondolat nélkül szemlélni valamit olyan, mintha először látnánk, éppen ezért nevezhetjük ártatlannak ezt a szemlélődést.

Szemlélhetjük az erőszak tényét - ilyesmi nemcsak kívül létezik, hanem bennünk is -, oly módon, hogy nincs semmilyen időintervallum a figyelés és cselekvés között. Ez azt jelenti, hogy a tökéletes figyelem segítségével megszabadulhatunk magától az erőszaktól. Méghozzá teljesen megszabadulhatunk tőle, mivel nem adunk időt olyan ideológia megjelenésére, amely a megszabadító pózában tetszeleg. Ehhez azonban nagyon mély meditációra van szükség, nem csupán szóbeli egyetértésre vagy ellenkezésre. Nem figyelünk semmire: elménk, agysejtjeink úgy kezelik az erőszak ideológiáját, mintha sohasem ismertük volna az erőszak tényét. Az erőszak tényét egy ideológián keresztül nézzük, és ezáltal jön létre az időintervallum. Amikor pedig elfogadjuk az időt, nincs vége az erőszaknak, tehát továbbra is erőszakot gyakorolunk, miközben erőszakmentességet prédikálunk.

Szerintem az erőszak fő oka, hogy mindannyian belső, lelki biztonságra törekszünk. A belső biztonságérzet váltja ki a külső biztonság igényét. Mindannyian biztonságra, bizonyosságra, megbízhatóságra vágyunk. Azért alakult ki a házasság intézménye, hogy birtokoljunk egy férfit vagy nőt, és biztos legyen a kapcsolatunk. Amennyiben ezt a kapcsolatot támadás éri, erőszakossá válunk, mivel belső, lelki szükségletünk, hogy mindennel szemben bebiztosítsuk kapcsolatunkat. Egy kapcsolatban azonban nem létezik olyasmi, mint biztonság vagy bizonyosság. Lelkileg szeretnénk biztonságban lenni, pedig állandó biztonság nem létezik.

Így tehát az erőszakhoz hozzájáruló okok világszerte elterjedtek és tombolnak. Úgy gondolom, bárki, aki csak kis figyelmet szentelne arra, mi folyik a világban, komolyabb előtanulmányok nélkül megfigyelheti és megtalálhatja saját magában azokat a dolgokat, amelyek külső okai ennek a rendkívüli brutalitásnak, érzéketlenségnek, közönynek és erőszaknak.

Mindannyian belátjuk az erőszak felszámolásának fontosságát. Kérdés, hogyan szabadulhat meg az egyén az erőszaktól, nemcsak felszínesen, hanem lelkiileg teljesen és véglegesen? Amennyiben az erőszakmentesség eszménye nem szabadítja meg

elménket az erőszaktól, az erőszak okának elemzése vajon segít-e feloldani magát az erőszakot?

Végül is ez az egyik fő problémánk. Az egész világ az erőszak béklyójában vergődik. Mindenféle háborúk dúlnak, harácsoló társadalmunk lényegében erőszakra épül. Ha az egyének megszabadulnak az erőszaktól - teljesen, lélekben is, nem csak felszínesen vagy hangzatos frázisokban -, hogyan valósíthatjuk ezt meg, anélkül, hogy önzővé válnánk?

Gondolom, érthető a probléma. Amikor az a gondom, hogy az elmét megszabadítsam az erőszaktól, és olyan irányelveket követek, amelyek szabályozzák az erőszakot és erőszakmentességre változtatják át, az biztosan önző gondolkodásra és cselekvésre ösztönöz, mivel elmém állandóan arra összpontosít, hogy megszabaduljon egy dologtól, és megszerezzen egy másikat. Amúgy belátom, mennyire fontos, hogy az elme teljes mértékben megszabaduljon az erőszaktól. Mi tehát a teendőm? Az biztosan nem kérdéses, hogyan legyen valaki erőszakmentes. Tény, hogy erőszakosak vagyunk, és amikor azt kérdezzük, hogyan ne legyünk erőszakosak, csak egy ideált hozunk létre, ami véleményem szerint számunkra tökéletesen jelentéktelen. Ha viszont valaki képes szemlélni és megérteni az erőszakot, akkor talán van esély a végleges megoldásra.

Láthatjuk, hogy a világban most is tobzódik a gyűlölet. A gyűlölet légkörét apáink, őseink és mi magunk teremtettük meg. Ez a tudatlanság tehát kétségtelenül a múltba vezet. A gyűlölet nem magától jött létre, hanem emberi butaság vagy történelmi folyamat eredménye. Együttműködtünk elődeinkkel, akik valamikor a múltban elvetették a gyűlölet, félelem, kapzsiság magját. Most pedig részt veszünk a gyűlölet világában, amíg elnézőek vagyunk vele szemben.

A világ pedig nem más, mint az egyén kiterjesztése. Ha az egyén vágyat érez, hogy elpusztítsa a gyűlöletet, előtte fel kell hagynia a gyűlölködéssel. A gyűlölet elpusztításához meg kell szabadulni a gyűlölet minden kisebb és nagyobb formájától, és amíg ez nem sikerül, addig az egyén a tudatlanság és félelem által vezérelt világban fog élni. A világ önmagunk kiterjesztése és többszörözése, de nem létezik egyének nélkül. Létezhet mint idea, állam, társadalmi szervezet, de az idea megvalósításához, a társadalmi vagy vallási szervezet működtetéséhez egyénekre van szükség. Az egyén tudatlansága, kapzsisága és félelme megtartja ugyanezeknek a felépítményét. Amennyiben az egyén változik, vajon befolyásolhatja-e a gyűlölet, kapzsiság világát? A világ ugyanaz nagyban, mint mi kicsiben, és ameddig meggondolatlanul viselkedünk, a tudatlanság, gyűlölet és kapzsiság foglyai vagyunk. Amikor azonban az egyén megfontolt, elmélkedő és tudatos, egyrészt elszakadhat a fájdalom és szenvedést kiváltó borzalmas okoktól, másrészt pedig megértheti, hogy létezik egyetemesség és teljesség.

Az biztos, hogy azzá válunk, ami ellen harcolunk... Amikor mérgesek vagyunk, és találkozunk egymással, vajon mi lesz az eredménye? Még több harag. Azzá leszel, ami én is vagyok. Ha gonosz vagyok, és te gonosz eszközökkel harcolsz ellenem, akkor te magad is gonosszá válsz, bármennyire helyesnek érzed, amit teszel. Ha brutális vagyok, és te kegyetlen eszközökkel akarsz legyőzni, hozzám hasonlóan brutálissá válsz. Ezt csináljuk már évezredek óta. Vajon van-e más megközelítés, mint az, hogy a gyűlölet gyűlölettel csapjon össze?

Amennyiben erőszakos eszközöket használok, hogy leküzdjem magamban a haragot, rossz eszközöket alkalmazok jó cél érdekében, ezért a jóság megszűnik létezni. Ebben nincs megértés. Nincs transzcendentális harag. A haragot toleránsán kell tanulmányozni és megérteni, nem pedig erőszakkal győzedelmeskedni fölötte. A haragnak számos oka lehet, ezek megértése nélkül nem szabadulhatunk tőle.

Megalkottuk az ellenséget, a gonoszt, mi magunk váltunk ellenséggé, és nem lehet véget vetni az ellenségeskedésnek. Meg kell értenünk az ellenségeskedés okát, nem szabad tovább táplálni gondolatokkal, érzésekkel és cselekedetekkel. Ez a fárasztó feladat állandó öntudatosságot és intelligens rugalmasságot igényel, mivel a társadalom és az állam olyan, amilyenek mi vagyunk. Az ellenség és barát meghatározása gondolatainkban vagy cselekedeteinkben alakul ki.

Felelősek vagyunk az ellenségeskedés kialakulásáért, tehát sokkal inkább fontos tudatában lenni saját gondolatainknak és cselekedeteinknek, mint barátokkal és ellenségekkel foglalkozni. A helyes gondolkodás véget vet ennek a felosztásnak. A szeretet túllép barát és ellenség kategóriáin.

BULÁNYI GYÖRGY

MERRE VISZ AZ ÚT?

Aligha van, aki tagadná Jézus jó szándékát. S aligha van, aki állítani merészné, hogy törekvéseit siker koronázta. Jelen van-e egyáltalán az emberiség történelmében, vagy csak hivatkozunk rá? Csak hivatkozunk rá, de hivatkozásaink elfedik törekvéseit. Vallásos keresztény családban nevelkedve, kispapnak szegődve, hét évig teológiát tanulva, pappá szentelődve – magam is elmentem törekvései mellett. Pedig még meg is szerettem Jézus személyét. Így is elmentem mellette. Hogyan volt ez lehetséges? Úgy, hogy az emberiség jézusutáni történelmének summája: Jézus törekvéseinek elfedése, és bizonyítása annak, hogy semmi sem valósult meg azokból. Lehetséges-e ez, ha egyszer nevének ismételtetésétől hangos e kétezer esztendő? Lehetséges. Azért lehetséges, mert olyasmit tulajdonítunk neki, ami tökéletesen elfedi azt, amit

akart. Életművének jelentőségét abban foglaltuk össze, hogy önként vállalt halálával, és helyettünk, kiengesztelte az Istent. Az Istent, akit ősszüleink vétkével – mi, akik tízezer évvel később születtünk – magunkra haragítottunk. A mi dolgunk: elfogadni Jézustól, hogy immár össze vagyunk békítve Istennel, hogy immár semmi sem áll üdvösségünk, megmentődésünk útjában.

Aki az Istent despotának képzeli, szóba állhat ezzel a képtelenséggel. De ez az istenkép bűzlik, emberbúze van. Ember találta ki, akinek a lelke mélyén ott a törekvés, hogy despota legyen: Tomoceanszkatiti, aki képes Gyugyukká nyomorítani embertársait – ahogyan Sántha Ferenc rajzolja Az ötödik pecsétben. Jézus istenének semmi köze ehhez a megalomán örült Istenhez, ehhez az embernek is csak torzóhoz. Jézus Istene inkább a tékozló fiú apjára hasonlít. Ezt az Istent nem kell kiengesztelni. Ezt az Istent nem is lehet kiengesztelni. Ezt az Istent Jézus halála végtelen szomorúsággal tölti el. Azonnal nullifikálja is e halált azzal, hogy feltámasztja Jézust. Ennek az Istennek vagyunk tékozló és nem tékozló lányai, fiai. Ez az Isten a nem tékozlókat magánál tartja otthonában, és mindenét megosztja velük. A tékozlók miatt halálos bánatban van, s amikor abbahagyják a tékozlást, jobban elhalmozza őket javaival, mint a nem tékozlókat. Egyszerűen csak él és szolgálva szeret. Így aztán engesztelhetetlen is. A végtelen szeretet nem ismerhet ilyesmit. A magam szeretete nem végtelen, de én sem vágyom rá soha, hogy engeszteljenek. Ha egy testvérem-gyerelem messzire kóborol, csak arra vágyom, hogy haza jöjjön, és végre megölelhessem. Nem arra, hogy engeszteljenek. Kielégülök attól, hogy hazajött.

Jézusnak esze ágában sem volt Istent engesztelni. Az evangéliumok nem is ismerik ezt a fogalmat; s a szót sem! Jézus csak jó akart lenni, mert az Isten jó, s fiainak, lányainak is az a dolguk, hogy jók legyenek. Jézus meghalni sem óhajtott. Élni akart Isten Országának megvalósulásáért. Hogy Isten tolmácsként nem vállalja, nem vállalhatja, amit tanácsoltak neki, hogy ti. felhagyjon e szerepével, hogy ne legyen tolmács – ez igaz. Hogy a soros főpap – szakmájának megfelelően – ezért Jézust, mint Izrael soron levő tolmácsát-prófétáját, kivégezteti – ez is igaz. De Jézus minden lehető, tőle telhető, megtett azért, hogy ne végezzék ki őt. Az, hogy felhagyjon küldetésével, ez nem volt számára „lehető”. Nem akarta, nem vállalta önként a halált, csak odahelyezte életét, csak elviselte halálát. Ember volt, aki élni akart, de nem vágyott meghalni. Istennek sem volt semmi jó benne, hogy kivégezték őt. Ellenkezőleg: azt remélte, hogy meg fogják becsülni a Fiát.

A kereszténység elmúlt kétezer esztendeje e jézusi halál körül köröz. Úgy köröz, hogy megdicsőíti e halált, ahelyett hogy szégyelné azt az egész emberiség nevében. Annak a nevében, mert nem a zsidók ölték meg, hanem az Istent nem vállaló emberiség ölte meg őt. A zsidók csak kéznél voltak. Akármelyik nép meg-